

WESPENDIEF IN HET BIJZONDER

QuickScan Wespendienven nabij plangebied ZE-BRA in 2021

Samenvatting

Hoewel de zomer bijzonder slecht was voor sociale wespen, bleken in juli en augustus 2021 opnieuw Wespendienven te foerageren in polders nabij en zelfs binnen plangebied ZE-BRA. In de MER van windpark ZE-BRA worden de risico's voor deze Natura 2000-soort helemaal genegeerd. Een raming van de jaarlijkse mortaliteit door project ZE-BRA geeft aan dat de 1% norm voor de maximale mortaliteit van de Wespendif wordt benaderd of overschreden door windpark ZE-BRA, al dan niet in combinatie met reeds bestaande windparken.

Inleiding en onderzoeksvragen

Het Natura-2000 gebied de Brabantse Wal ligt minder dan 2 km ten oosten van plangebied ZE-BRA. De Wespendif is er één van de soorten met een instandhoudingsdoel. Die roofvogel verblijft de meeste tijd in Afrika, maar komt in de zomer naar Nederland om jongen groot te brengen. Bij onderzoek in 2019 bleek dat Wespendienven in augustus – als ze grote jongen hebben – vanuit het Natura2000-gebied de Brabantse Wal heen en weer vliegen naar de Noordpolder van Ossendrecht (NPO) op zoek naar wespennesten of amfibieën, het alternatieve stapelvoedsel bij schaarste aan sociale wespen. Natura2000-broedvogels kunnen dan in windpark ZE-BRA verzeild raken. Maar, er rezen vragen: waren het geen trekvogels? In hoeverre vlogen ze richting plangebied? Ging het om één of meer individuen? Daarop zijn allereerst de meldingen uit 2019 nader geanalyseerd. Ten tweede is de leden van de VWG Bergen op Zoom in 2021 gevraagd uit te kijken naar Wespendienven nabij plangebied ZE-BRA. Ten derde onderzochten we systematisch of Wespendienven vanuit de Zuidpolder van Ossendrecht (ZPO) of de NPO het plangebied binnenvliegen.

Resultaten.

Analyse waarnemingen uit 2019

In augustus 2019 zijn op 28 dagen vogelmeldingen uit de NPO ingevoerd bij waarnemingen.nl, op 12 dagen (42%) zijn Wespendienven gemeld. Na wegfilteren van dubbele waarnemingen, bleven nog 24 meldingen over. Daarvan zijn minstens drie en waarschijnlijk vier verschillende individuen herkenbaar op foto's. Eén man is zowel op 10/08 (10:04 en 13:54) als op 11/08 (07:08 en 17:00) tweemaal gefotografeerd. Een andere man is op 22/08 om 09:52 en om 11:56 gekiekt. Kortom, dit zijn geen trekkende vogels, maar terugkerende broedvogels of lokale pleisteraars.

Bij drie van de 24 gevallen vloog de vogel westwaarts, d.w.z. verder in de richting van plangebied en Schelde-Rijnverbinding. Bij twee van de 24 meldingen vloog de vogel naar het oosten. Op 24/08/2019 was dat een vrouw die een wespenraat vastklemde. Dat laatste bewijst onomstotelijk dat voedseltransporten plaatsvinden van de polders naar nesten op de Brabantse Wal. Dit bevestigt verder dat het zelfs tot eind augustus niet om doortrek gaat, want trekkende roofvogels nemen geen lunchpakketjes mee voor onderweg.

Losse waarnemingen in 2021

Tussen 1 juli en 26 augustus 2021 zijn zesmaal Wespendienven gemeld nabij plangebied ZE-BRA (zie Figuur 1). De eerste passeerde op 6 juli de Martinushoeve, op 21 juli vloog daar een vogel westwaarts het plangebied binnen. Op 5 en 15 augustus vlogen vogels bij het bos naast RWZI Bath, naast de geplande locatie van WT8. Op 22 augustus volgde een Wespendif systematisch de boombijk naast de leidingenstraat richting plangebied (WT14 en WT15). Tenslotte vloog op 24 augustus een vogel heen en weer bij het golfterrein van Bath.

Systematische tellingen in 2021

Vanaf de Nieuwe Dijk net ten oosten van het plangebied is tussen 19 juli en 21 augustus in totaal 23 uur gekeken of vogels over de A4 het plangebied binnenvliegen. Drie dagen in juli

leverden geen Wespddieven op, in augustus zijn ze op twee van de drie dagen genoteerd. Het ging om minimaal twee verschillende vrouwen en een man. Ze bleven veelal ten oosten van de A4 en het plangebied. Op twee dagen is een Wespddief gezien nabij het wiel ten westen van de A4. Vandaar vloog een vogel de tweede maal langs de bomen op de Zuidpolderdijk in de richting van de voormalige planlocatie van WT18. We zagen geen Wespddieven rechtstreeks het huidige plangebied binnenvliegen. Dit gebeurde wel bij het onderzoek door bureau BEC (mededeling Roland-Jan Buijs).

Bespreking

Vogels in 2021

De zomer van 2021 was bijzonder slecht voor sociale wespen. Waarschijnlijk leidde de langdurige koude en natte periode in april en mei tot massale sterfte bij jonge koninginnen. Alleen zij overleven de winter om daarna nieuwe kolonies te stichten. De Wespddief speelde in op de slechte wespstand. Hans Potters, roofvoegeleexpert op de Brabantse Wal, vond aanvankelijk een enkel vers opgebouwd nest, maar kon uiteindelijk nergens zekere broedgevallen vaststellen. Ook zag hij dit seizoen geen voedseltransporten. Dat correspondeert met de schaarse waarnemingen van wespen.

Omdat er in 2021 amper jonge Wespddieven waren op de Brabantse Wal, was hooguit 25-30% van het normale verkeer te verwachten in juli-augustus 2021. Ondanks de "slechte" zomer waren toch meerdere adulte vogels weken actief in de polders. Wel werd geen enkel voedseltransport geconstateerd. De vogels bleven meestal ten oosten van de A4, maar ze vlogen wel degelijk ook binnen plangebied ZE-BRA. Het bevestigde verder dat de Wespddief op het platteland boomgaarden, lanen en bosjes, liefst op rijke, vochtige bodem of nabij water opzoekt om naar wespen te speuren (Van Manen *et al.*, 2011).

Berekening 1% van de natuurlijke sterfte

Het instandhoudingsdoel voor Natura 2000-gebied de Brabantse Wal is 13 broedparen van de Wespddief. De populatie telde in 2018/19 tien – twaalf territoria binnen de Natura 2000-grenzen en één er buiten (Bult 2020). Dat is dus krap aan, en daarmee is elk slachtoffer één Wespddief te veel. Op grond van het aantal territoria (10-13), de natuurlijke sterfte (0.14 vogels per jaar, Klop *et al.* (2020)), het aantal vogels (20 - 26 als alleen met broedparen wordt gerekend, 30 - 39 samen met niet-broedende individuen), dan komt 1% maximaal aanvaardbare sterfte uit op 0,028 en 0,055 Wespddieven per jaar. Dat komt erop neer dat hooguit één Wespddief in 18 tot 36 jaar mag verongelukken in windpark ZE-BRA.

Klop *et al.* (2020) schatten de kans op een aanvaring bij een éénmalige passage door het rotoroppervlak op 4,5% - 7,8%. Anders gezegd als Wespddieven 13 – 22 keer door een rotoroppervlak vliegen, kan één vogel sterven. Bij een opstelling met 16 turbines zou deze norm in windpark ZE-BRA wellicht jaarlijks worden overschreden als één Wespddief door het rotoroppervlak van elke turbine vliegt.

Raming van de jaarlijkse sterfte binnen ZE-BRA

De passende beoordeling (Engels *et al.*, 2021) en de MER (Van der Wind *et al.*, 2021) hadden antwoorden moeten geven op de volgende vragen met betrekking tot de Wespddief:

- Wat zijn de effecten van bouw en gebruik van het geplande windpark op het behalen van het instandhoudingsdoel voor het Natura 2000-gebied de Brabantse Wal?
- Wat zijn de effecten van het windpark als deze worden beschouwd in samenhang met andere activiteiten en plannen, met andere woorden, wat zijn de cumulatieve effecten?
- Kunnen significante effecten (inclusief cumulatieve effecten) met zekerheid worden uitgesloten?

Met het model van Klop *et al.* (2020, Figuur 4.6) en de curves voor simulaties met 100 turbines, verschillende ontwijkingskansen en de afstand tot het Natura 2000-gebied is voor elke ZE-BRA turbine het risico voor de Wespddief te schatten. Uitgaande van 13

broedparen en 16 turbines op twee tot vier km van het Natura 2000-gebied gaat het om 0.011 tot 0.015 slachtoffers/jaar bij 98 % ontwijking. Bij 95% ontwijking loopt dat op tot 0.028 - 0.038 slachtoffers/jaar. Deze schattingen houden geen rekening met cumulatie van de risico's met de al in bedrijf zijnde windparken in de haven van Antwerpen (9+ turbines), Kabeljauwbeek (5 turbines) en Kreekrak (13+ turbines, zie figuur 2). Voor de combinatie van 43+ turbines bedraagt de jaarlijkse mortaliteit 0.030 tot 0.038 slachtoffers bij 98% ontwijking en 0.076 tot 0.093 slachtoffers bij 95% ontwijking.

De 1% mortaliteitslimiet voor de Brabantse Wal bedraagt 0.028 – 0.055 vogels per jaar (zie eerder). Die limiet wordt daarmee benaderd of overschreden door project ZE-BRA, al dan niet in combinatie met de andere windparken. Bij dit alles is nog geen rekening gehouden met aanvaringen met de bestaande hoogspanningsleiding tussen de Belgische grens en knooppunt Rilland, de leiding van Rilland naar Roosendaal, de leiding van Rilland naar Halsteren of de toekomstige 380kV leiding. Evenmin wordt rekening gehouden met het feit dat Wespensdiefen in open agrarisch landschap bij voorkeur bosranden en boomrijen opzoeken (zie onze tellingen in 2021 en Van Manen, 2011). Plaatsing van turbines nabij een vochtig bosje (WT 8) of tussen windsingels en een boomdijk (WT17) geeft dus niet alleen voor vleermuizen, maar ook voor de Wespensdief extra risico's.

Bronnen

Bult H (2020). Inventarisatie Wespensdief op de Brabantse Wal in 2019. Veerkracht 25, 4-8. <https://vwgboz.nl/wp-content/uploads/2016/08/Bult-Wespensdief-BrabWal-2019-Veerkracht-252020n1-n5.pdf>

Bult H (2021). Risico's voor Wespensdief en andere roofvogels van windpark ZE-BRA. <https://vwgboz.nl/wp-content/uploads/2021/06/Risicos-voor-Wespensdief-van-windpark-ZE-BRA.pdf>

Engels BWR, Daamen J, van Ziel HW & Heunks C. (2021). Passende beoordeling Windpark ZE-BRA. Toetsing in het kader van de Wet natuurbescherming. Bureau Waardenburg Rapportnr. 20-370. Culemborg. Uitgave definitief: 22 januari 2021.

Klop E, Stahl J, Sierdsema H, Alefs P & Latour J (2020). Windenergie op en rondom de Veluwe. Effecten op Wespensdief en andere soorten. A&W-rapport 20-140, Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Suderwei 2, 9269 TZ Feanwâlden, Nederland. https://www.sovon.nl/sites/default/files/doc/rapportage_windenergie_op_en_rond_veluwe_ps2021-104.pdf

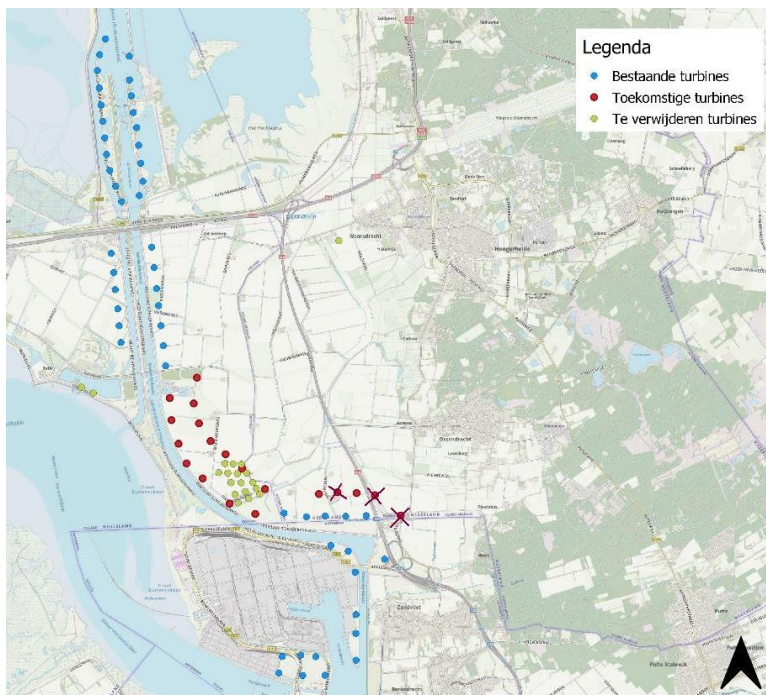
Van der Wind F, Pustjens W & Verbeek T. (2021). Milieueffectrapport Windpark ZE-BRA. Pondera Consult, Hengelo.

Van Manen W, van Diermen J, van Rijn S & van Geneijgen P. (2011). Ecologie van de Wespensdief *Pernis apivorus* op de Veluwe in 2008-2010, populatie, broedbiologie, habitatgebruik en voedsel. Natura 2000 rapport Provincie Gelderland, Arnhem/Stichting Boomtop, Assen.

Figuur1.

Waarnemingen van de Wespensdief in 2021 tot 25 augustus op de site van waarnemingen.nl

Figuur 2.

De posities van de 19 geplande ZE-BRA turbines (rood), de bestaande opstellingen (blauw) en de te saneren windturbines (WTs, groen) in de Zuidpolder van Woensdrecht, de Anna-Maria polder en de dijk bij Bath. WT7 is gepland in een natuurgebied, het Voormalig Schor van Ossendrecht; WT8 komt bij het bosje ten noorden van de rioolwaterzuivering van Bath. De vijf oostelijke turbines (WT15 > WT19) waren gepland in de gemeente Woensdrecht. De initiatiefnemers meldden dat WT16, WT18 en WT19 (doorkruist) waren geschrapt tijdens overleg op 17 juni 2021.